

Ю.В. Кам'янська. – Львів, 2005. – 19 с. 5. Князев В. Человек и технология (социально-философский аспект) / В. Князев. – К.: Лыбидь, 1990. – 175 с. 6. В.Князев. Технократизм як суспільне явище / В. Князев // Проблеми філософії. – 1992. –№ 91. – С.3–9. 7. Круглова Г.А. Римський клуб / Г.А. Круглова // Новейший философский словарь. – Минск, 2003. – С.833–839. 8. Мельник В.П. Філософські проблеми технікознавства (гносеологічні та предметно-перетворювальні аспекти) / В.П. Мельник. – Львів: Світ, 1994. – 176 с. 9. Петрушенко В.Л. Філософія науки і техніки / В.Л. Петрушенко // Філософія: Навч. посібник. – Київ–Львів, 2001. – Розд. 17. – С.401–428. 10. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи ; [Пер. с англ. О.В. Захарова]. – М.: Прогресс, 1985. – 2-е изд.– 312 с. 11. Семенюк Е.П. Філософія сучасної науки і техніки / Е.П. Семенюк, В.П. Мельник. – Львів: Світ, 2006. – 152 с. 12. Тарасенко Н. Природа, технология, культура. Философско-мирозренческий анализ / Н. Тарасенко. – К.: Наукова думка, 1985. – 255 с. 13. Філософія науки і техніки: Методичні вказівки для магістрів всіх спеціальностей / Укл.: В.Л. Петрушенко, Б.Т. Домбровський, Г.В. Сігунов, Ю.Г. Шадських, О.Ю. Чурсінова. – Львів: Вид-во НУ"Львівська політехніка", 2006. – 28 с.

УДК 100.7.165.0

Степан Іваник

Національний університет "Львівська політехніка"

УЧАСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ФІЛОСОФІВ В НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ТОВАРИСТВА У 1910–1939¹ рр. (у межах досліджень Львівської філософської школи)

© Іваник С., 2010

На основі детального опрацювання звітів з наукових засідань Польського філософського товариства у Львові у 1910–1939 рр. досліджено участь у них українських філософів. Результати дослідження вказують на необхідність перегляду доцільності наукового вживання терміна «Львівсько-Варшавська школа».

Ключові слова – Львівсько-Варшавська школа, Львівська школа, Варшавська школа, Польське філософське товариство.

Ivanyk S., Participation of Ukrainian Philosophers in Scientific Activity of Polish Philosophical Society in 1910-1939 (Within the framework of studies of Lviv-Warsaw School).

On the base of detailed elaboration of reports on scientific sittings of the Polish Philosophical Society in L'viv in 1910-1939 a participation in them of Ukrainian philosophers is researched. According to the author, results of research indicate the need to review the feasibility of scientific using of the term "L'viv-Warsaw School".

Keywords – L'viv-Warsaw School, L'viv School, Warsaw School, Polish Philosophical Society.

1895–1939 рр. – це роки існування у Львові знаменитої філософської школи, заснованої видатним польським філософом Казімежем Твардовським. У світовій філософській літературі прийнято у зв'язку з цим говорити про так звану "Львівсько-Варшавську філософську школу". Термін цей, однак, увійшов в ужиток вже після Другої світової війни, до цього ж часу, натомість,

¹ Часові рамки періоду дослідження зумовлені роком вступу (1910) до ПФТ першого українця – Степана Балея, і роком припинення існування товариства у Львові (1939).

говорилося окремо про “Львівську школу” (або “школу Твардовського”) та «Варшавську школу». Така термінологія більшою мірою віддзеркалює специфіку цих двох наукових осередків, оскільки до цього часу польські філософи не можуть дійти згоди щодо принципового питання – які специфічні ознаки філософування об’єднували представників Львівсько-Варшавської школи? За ближчого розгляду філософського доробку представників Львівської та Варшавської шкіл виявляється, що такого спільного знаменника фактично не існує. Більше того, творці Варшавської школи, Ян Лукасевич та Станіслав Лесьневські, а за ними й Альфред Тарські, хоча й були учнями Твардовського, проте в своїх наукових пошуках стояли на прямо протилежних до свого вчителя позиціях, а саме – на позиціях апіоризму (на відміну від емпіризму Твардовського), антипсихологізму та логіцизму (на відміну від психологізму Твардовського, який до кінця свого життя був запеклим противником логіцизму)². Окрім того, між Твардовським та Лукасевичем існували й виразні особисті антагонізми [1, с. 41–53]. Єдина риса, яка, на думку сучасних польських дослідників ЛВШ, об’єднувала львівських і варшавських (а також віленських та познанських) представників ЛВШ, – це точність і ясність формулювання своїх філософських тез. Однак, неозброєним оком видно, що ця ознака є занадто крихкою основою, на якій можна було б об’єднати кілька десятків надзвичайно розрізнених, з точки зору предмета та методології своїх досліджень, філософів в одну цілісну філософську школу, позначеною терміном “Львівсько-Варшавська”. Внаслідок цього цей термін набирає швидше фіктивного, аніж реального характеру.

Існує, однак, ще одна обставина, яка може внести ясність у розуміння специфіки феномену Львівської філософської школи і яка до цього часу зовсім не бралася до уваги у дослідженнях “Львівсько-Варшавської школи”: не слід забувати, що Львів у період існування у ньому цієї філософської школи (1895–1939) був не тільки польським, але також і найбільшим на той час українським культурним та науковим центром. Культурно-історичні обставини привели до того, що саме у Львові у другій половині XIX ст. склалися найсприятливіші умови для розвитку як української, так і польської культури та науки. Істотні перешкоди для розвитку національної науки у Російській імперії і (для поляків) у Пруссії привели до поступової концентрації найвидатніших польських та українських представників науки в метрополії Королівства Галиції і Лодомерії ліберальної Австро-Угорської імперії. Отже, тогочасний Львів був справжнім багатонаціональним культурним центром, місцем коекзистенції багатьох культур: окрім поляків та українців, які постійно змагалися між собою за право культурної домінації, в житті міста була також численна єврейська громада, а також австрійці (німці), вірмени, росіяни. Так, згідно з переписом населення 1907 року у Львові проживало 51.66 % поляків, 18.23 % українців, 27.68 % євреїв³ [2]. Абсолютну більшість (60 %) становило українське населення на теренах усієї Східної Галичини, поляки – 24 %, євреї – 12 %, німці (австрійці) – 3 % [3, с. 17].

Беручи до уваги вищенаведену обставину, закономірно постає запитання: чи відіграли українці якусь роль у становленні та розвитку Львівської філософської школи, і якщо так, то яку саме? З цим питанням стоїть у прямій залежності наступне і більш радикальне: чи були серед представників Львівської філософської школи українці? Вже сам побіжний огляд списку філософів, яких зараховують до складу так званої „Львівсько-Варшавської” школи [4, с. 338–339], говорить про те, що під кутом зору національності своїх представників, Львівська філософська школа не була якимсь замкнутим, герметичним, суто польським феноменом. Серед її членів, окрім поляків, які, звичайно ж, домінували, фігурують також євреї, австрійці, а у списку членів школи, поданим Яном Воленським, фігурує також українець Степан Балей. Враховуючи цю обставину, у нас є усі підстави висунути (наразі тільки гіпотетично) тезу, що до складу Львівської філософської школи входили й українці, імена яких сьогодні

² З цієї причини Твардовський після свого відходу з посади керівника кафедри філософії Львівського університету у 1931 році був проти, щоб його наступником на цій посаді став прибічник логіцизму Роман Інгарден

³ Кількість поляків у цьому переписі, очевидно, була дещо перебільшеною, бо чимало українців та євреїв були записані як поляки.

з тих чи інших причин не відомі польським дослідникам ЛВШ. Підтвердження цієї гіпотези було б тим більше важливим, що воно мало б чималу вагу не тільки для розуміння специфіки феномену Львівської філософської школи, а й дало б нам ключ до розуміння тенденції розвитку філософії у середовищі української інтелігенції Львова до (а навіть і після) 1939 року.

Отже, кого з українців можна зарахувати до представників Львівської філософської школи? Перед тим, як відповісти на це запитання, спочатку потрібно встановити критерії, згідно з якими ми взагалі маємо право вважати певну особу представником цієї школи. Ян Воленський у своїй монографії пише: „Інтелектуальну формацію, відому під назвою Львівсько-Варшавська школа, визначають такі чинники:

Генетичний – вчительська діяльність Казімежа Твардовського і його учнів.

Географічний – місцезнаходження школи у Львові і Варшаві.

Часовий – школа зародилася у кінці XIX століття і існувала до II світової війни.

Змістовний – наявність спільних ідей” [4, с. 9]

Якщо ми говоримо про Львівську, а не Львівсько-Варшавську школу, то географічний чинник звується у нас тільки до Львова, часовий залишиться без змін. Найістотнішим під час ідентифікації представників цієї школи, натомість, будуть два інші чинники – генетичний та змістовний. Перший з них передбачає, що особа, яку ми маємо підстави вважати представником Львівської школи, повинна бути безпосереднім учнем засновника і центральної фігури школи – Казімежа Твардовського (або його учнів). Кого можна вважати учнем Твардовського? В нашому випадку така особа повинна відповідати усім трьом таким вимогам:

Пройдене під керівництвом Твардовського навчання у Львівському університеті (враховуючи філософські семінари).

Участь у діяльності організаційної наукової інституції Філософської школи Твардовського – Польського філософського товариства (1904–1939).

Свідоме (чи несвідоме) використання змістовних і методологічних засад Твардовського у власних філософських роботах.

Як бачимо, критерій 3 є прямо пов’язаний з останнім з названих Воленським чинником, а саме – змістовним (наявність спільних ідей). Позитивне вирішення цього критерію одночасно стало б певним уточненням змістовного чинника належності до Львівської філософської школи, яке полягало б у вказанні джерела „наявності спільних ідей” представників школи, яким в нашому випадку є філософія Казімежа Твардовського.

Отже, насамперед приступити до аналізу змісту філософських досліджень того чи іншого львівського філософа, потрібно перевірити його на відповідність критеріям 1 і 2. Що це означає у випадку українців, яких ми можемо вважати учнями Твардовського? У разі критерію 1 (Пройдене під керівництвом Твардовського навчання у Львівському університеті) у нас немає жодних сумнівів, що „через руки” Твардовського (та інших викладачів університету, його учнів – В. Вітвіцького, К. Айдукевіча, М. Кройца) за роки його викладання у Львівському університеті (1895–1931⁴) пройшли тисячі українських студентів. Так, згідно з даними за 1899/1900 навчальний рік з загальної кількості 1900 студентів Львівського університету українців було 550 чоловік [5, с. 23].

Отже, вирішальним для допущення українців, які були студентами Твардовського, до рангу «учня Твардовського» залишається критерій 2, тобто участь у діяльності організаційної наукової інституції Філософської школи Твардовського – Польського філософського товариства (1904–1939). З’ясування питання участі українців у науковій діяльності Польського філософського товариства, з огляду на майже повну відсутність проведених досліджень у цьому напрямку⁵, не є таким легким і очевидним, як з’ясування питання критерію 1, і саме тому у ньому полягатиме основне завдання цієї роботи.

⁴ Після відходу на пенсію у 1931 році Твардовський майже до кінця життя (1938) ще продовжував керувати магістерськими і докторськими роботами студентів Львівського університету.

⁵ Сьогодні тільки участь у ПФТ С. Балея була досліджена у вітчизняній літературі [6; 25].

Польське філософське товариство було засноване за ініціативи Казімежа Твардовського у Львові 12 лютого 1904-го року. Дата заснування Товариства була приурочена до 100 річниці смерті І. Канта. Перше наукове засідання ПФТ відбулося 24 березня 1904 року. Завдання Товариства і його наукова програма були віддзеркалені в інавгураційній промові Твардовського: «Польське філософське товариство не буде служити жодному філософському напрямку виключно, натомість прагне обійняти собою усі напрямки. Воно хоче бути вільним від всякої однобічності, хоче бути якомога всестороннішим. Єдиною догмою Товариства буде переконання, що догматизм є найбільшим ворогом усякої наукової роботи... Ми хочемо, щоб усі напрямки роботи і поглядів у нашому Товаристві прямували до однієї мети: до висвітлення істини. Шляхом до цього є науковий критицизм» [7, с. 241–242]. На момент свого заснування Товариство нараховувало 58 членів; через 10 років своєї діяльності, у 1914 році – вже 120 членів, з яких 78 – це львів'яни, 21 – з інших міст Австро-Угорщини, 16 – з Російської імперії, 2 – з Пруссії, 5 – з інших країн. У першому десятилітті функціонування ПФТ відбулося 150 наукових зібрань, отже, в середньому 15 на рік [8, с. 57–59]. Майже в усіх наукових засіданнях Товариства брав участь сам Твардовський, який був його незмінним головою від самого початку його існування аж до своєї смерті у 1938-му році. Ця наукова формація була своєрідною ареною впливу Твардовського на його учнів і місцем, де вони представляли свої власні дослідження і міркування. Головну частину засідання ПФТ займала доповідь виступаючого, після чого відбувалася дискусія і обговорення представленої теми між усіма присутніми, які, між іншим, допускалися на засідання ПФТ строго за спеціальними запрошеннями. Учні Твардовського становили майже 100 % особового складу Товариства, вони також входили до керівного складу ПФТ і керували його секціями.

Польське філософське товариство стало одним з понад 260 наукових товариств різного гатунку (історичні, музичні, літературні, педагогічні, юридичні, медичні), якими ряснів Львів кінця XIX – початку XX ст. [9, с. 338–360]. Як влучно зазначає у своїй монографії „Львівсько-Варшавська Філософська Школа (1895–1939)” львівський філософ Борис Домбровський, „...до 1918 року, тобто до занепаду Австро-Угорської монархії, всі наукові товариства у Львові, у тому числі і філософські, були розділені за національною ознакою, головню українською, єврейською і польською. Усі такі товариства у своїх назвах містили згадку про їх національну належність” [10, с. 39]. Однак цей факт ще не означає, що польські та українські наукові товариства являли собою герметичні національні утворення, закриті для представників інших національностей. Так, наприклад, відомо, що в роботі Польського Історичного Товариства активну участь брали такі видатні українські вчені, як І. Франко, М. Грушевський, К. Студинський, А. Андрусак, М. Кордуба, І. Свенціцький, О. Колесса, О. Петрушевич [11, с. 240], а одним з найвідоміших представників Польського математичного товариства і Львівської Математичної Школи був видатний український математик Мирон Зарицький [12]. Українці та поляки, перебуваючи в середовищі спільного наукового дискурсу, збагачували один одного альтернативними точками зору, запліднювали новими ідеями, і тим самим закладали традиції критицизму, необхідні для нормального розвитку усіх наук [13]. Не було тут винятком й Польське філософське товариство, для якого дотримання вимоги критицизму ставилося на перше місце: «Ніде так легко не недобачається певних фактів, – підкреслив Твардовський у своїй промові на відкритті ПФТ, – ніде так легко не інтерпретується їх хибно, як в царині фактів, які є предметом філософії. Тут, отже, є необхідним встановлення взаємного контролю; тут не можна обійтися без вислуховування думок колег, які, бачачи предмет з іншої точки зору, можуть успішно запобігти односторонньому його розумінню. Тому спільне обговорення проблем і спрямованих на їх вирішення зусиль повинно зайняти одне з головних місць» [7, с. 241].

На підставі детального вивчення протоколів і звітів наукових засідань ПФТ, які регулярно друкувалися у польській фаховій філософській періодиці до 1939-го року („Przeegl *Ned* Filozoficzny”, „Ruch Filozoficzny”), автору цієї роботи вдалося встановити точну інформацію про участь в роботі цього товариства таких українських філософів:

1. **Степан Бале́й** – видатний український філософ та психолог. Народився у 1885 році у Великих Бірках Тернопільського повіту⁶. У 1903–1907 роках вивчав філософію (передусім у Твардовського) на філософському факультеті Львівського університету. У 1908–1928 рр. працював учителем в гімназіях з українською мовою навчання в Перемишлі, Тернополі і Львові, а в 1920–1925 рр. викладав логіку, психологію та вступ до філософії в „Таємному Українському Університеті” у Львові [15]. У 1911 році Бале́й під керівництвом Твардовського захистив у Львівському університеті докторську роботу „Про судженневі почуття”, яка вийшла з друку німецькою мовою в 1916 році [16]⁷. У лютому 1928 р. Бале́й, завдяки старанням Твардовського та Владислава Вітвіцького, вже в ранзі професора очолив кафедру виховної психології Варшавського університету, де продуктивно працював до кінця свого життя (1952).

До свого від’їзду зі Львова до Варшави Бале́й брав активну участь в науковому житті школи Твардовського, передусім в роботі Польського філософського товариства, в якому він відігравав одну з перших ролей. Саме Бале́й був першим українцем, який включився у діяльність ПФТ, протокольний запис про його включення в дійсні члени ПФТ датується 12-м листопада 1910-го року [18]. Варто зауважити, що у 1925 р. саме за його ініціативи була утворена психологічна секція Товариства, яку наш земляк очолював до 1928 року. Ось повний список виголошених С. Бале́єм наукових доповідей на засіданнях ПФТ:

- 1) „3 психології статевих почуттів” (частина перша): 116 пленарне наукове засідання ПФТ 1 липня 1911 року [19, с. 181];
- 2) „3 психології статевих почуттів” (частина друга): 117 пленарне наукове засідання ПФТ 8 липня 1911 року [19, с. 181];
- 3) „Психоаналіз певної помилки Словацького”: 243 пленарне наукове засідання ПФТ, 27 жовтня 1923 року [20, с. 47];
- 4) „Про фехнерівську засаду допомоги”: 1 засідання психологічної секції ПФТ, 2 травня 1925 року [21, с. 174];
- 5) „Психологічна структура квадрата”: 6 засідання психологічної секції ПФТ, 23 січня 1926 року [22, с. 68];
- 6) „Показ різних випадків психічно хворих”: 9 засідання психологічної секції ПФТ, 15 квітня 1926 року (разом з Я. Фростігом) [22, с. 68];
- 7) „Про види вчування”: 13 засідання психологічної секції ПФТ, 30 жовтня 1926 року [22, с. 68];
- 8) „Афект як виховний засіб”: 20 засідання психологічної секції ПФТ, 20 лютого 1928 року [23, с. 172].

2. **Степан Олексюк** – український філософ, психолог, педагог, письменник. Народився у 1882 році в селі Пониква Бродівського повіту⁸. У 1912 році розпочав навчання на філософському факультеті Львівського університету, яке було перерване початком Першої світової війни і відновлене у 1923 році. В університеті Олексюк пройшов курси з історії філософії, логіки, психології, етики, естетики, які викладав Твардовський та його учні – Владислав Вітвіцький та Казімеж Айдукевіч. Брав активну участь у філософських семінарах Твардовського і на підставі своїх семінарських напрацювань у 1926 році закінчив університет написанням магістерської роботи „Імпресія і ідея у Юма”. У 1926–1927 рр. працював учителем у приватній українській гімназії у Чорткові. У 1927–1932 роках працював редактором лівого часопису „Вікна”, в якому надрукував серію статей з проблематики марксистської філософії. 28 червня 1932 року здобуває титул доктора філософії, захистивши під керівництвом Твардовського у Львівському університеті докторську роботу „Про т. зв. спостереженневе судження. Дослідження з психології пізнання”. Загинув 22 червня 1941 р., у перший день бомбардування Львова гітлерівськими військами.

⁶ Використано біографічні дані С. Бале́я, подані в його автобіографії [14].

⁷ Український переклад цієї праці побачив світ тільки у 2009 році [17, 11–75].

⁸ Використано біографічні дані Олексюка, подані в його автобіографії [24].

Степан Олексюк, як і Степан Балея (і, вочевидь, не в останню чергу завдяки сприянню С. Балея) брав також активну участь у наукових засіданнях ПФТ. Ось повний перелік його доповідей:

1) „Спроба аналізу помилок”: 17 засідання психологічної секції ПФТ, 4 червня 1927 року [22, с. 193];

2) „Причинки до аналізу оман”: 22 засідання психологічної секції ПФТ, 2 червня 1928 року [23, с. 172];

3) „Про предмет т. зв. спостереженневого судження”: 64 засідання секції теорії пізнання ПФТ, 24 жовтня 1931 року [25, с. 126];

4) „Зауваження до роботи доктора Т. Вітвіцького під назвою „Про відношення змісту до предмета уявлень” (частина перша): 65 засідання секції теорії пізнання ПФТ, 16 квітня 1932 року [26, с. 43];

5) „Зауваження до роботи доктора Т. Вітвіцького під назвою „Про відношення змісту до предмету уявлень” (частина друга): 66 засідання секції теорії пізнання ПФТ, 23 квітня 1932 року [26, с. 43];

6) „Діалектичний матеріалізм”: 318 пленарне наукове засідання ПФТ, 14 травня 1932 року, у дискусії брали участь К. Айдукевіч, Т. Вітвіцькі і доповідач [26, с. 41];

7) „Історичний матеріалізм”: 319 пленарне наукове засідання ПФТ, 21 травня 1932 року [26, с. 41];

8) „В пошуках об’єктивних відповідників наших почуттів. На другому плані доповіді доктора Т. Вітвіцького „Про пізнання значення почуттів” і роботи доктора С. Ігеля „З філософії вітального досвіду”: 105 засідання секції теорії пізнання ПФТ, 13 травня 1939 року (це було передостаннє в історії ПФТ засідання секції теорії пізнання) [27, с. 155].

3. **Ярослав Кузьмів** – український психолог, педагог, випускник філософського факультету Львівського університету.

28 червня 1928 року на 25-му засіданні секції психології ПФТ виступив з доповіддю „Дослідження часу спостереження за допомогою методу локалізації (з демонстрацією приладу)” [23, с. 173].

4. **Олександр Кульчицький** – український філософ, психолог, педагог. Народився 8 лютого 1895 року в м. Скалат Тернопільського повіту⁹. Як і Олексюк, у 1913 р. розпочав навчання на філософському факультеті Львівського університету, яке було перерване з початком Першої світової війни у 1914 році. У 1919–1920 рр. відновлює вивчення філософії в Сорбоні (Париж), а в 1924–1926 рр. знову у Львівському університеті, який закінчує зі ступенем магістра педагогіки та психології. У 1926–1939 рр. працював вчителем французької мови, пропедевтики філософії, психології та педагогіки в гімназіях та ліцеях Коросна, Золочева, Коломиї та Львова. У 1930 р. здобув ступінь доктора філософії, захистивши у Львівському університеті докторську дисертацію „Релігія у вченні Ренана”. З 1945-го р. – надзвичайний професор Українського Вільного Університету у Мюнхені, у 1962–1963 рр. – його ректор, у 1972–1979 рр. – декан філософського факультету. Засновник Українського Психологічного Інституту. Автор численних робіт з філософії, психології та педагогіки, більшість з яких до цього часу ще не вивчена.

28 березня 1939-го р. на 20-му засіданні секції навчання філософії ПФТ під назвою “Обговорення популярно-наукових видавництв з галузі філософських наук з наукової і дидактичної точок зору” Кульчицький виступив з доповіддю про оцінку „Ліцейної Філософської Бібліотечки” видавництва Львівської педагогічної бібліотечки. В обговоренні брали участь С. Свежавські, Л. Блауштайн, Монцібовіч. [27, с. 155].

Підбиваючи підсумки, ми бачимо, що в роботі ПФТ за період 1910–1939 рр. брали участь чотири українські філософи, а саме: Степан Балея, Степан Олексюк, Ярослав Кузьмів та Олександр Кульчицький, які загалом виступили з доповідями на 18 засіданнях товариства, що не так вже і

⁹ Використано біографічні дані Кульчицького, подані в [28].

мало¹⁰. На підставі самих заголовків цих доповідей, а також на підставі тексту доповіді Степана Олексюка „Спроба аналізу помилок”, який щасливо зберігся до наших днів [30], можна вже зробити попередні висновки щодо певного напрямку досліджень і пов’язаного з ними поняттєвого апарата, використовуваного згаданими українськими філософами, а саме: більшою чи меншою мірою це було продовження і розвиток „психологічного напрямку” філософії культивованого в т. зв. „австрійській школі” Франца Brentano і одним з осередків якої (разом з Віденським, Празьким) була Львівська філософська школа на чолі з учнем Brentano – Казімежем Твардовським [29]. Бачимо, що усі вищеназвані українські філософи потенційно добре вписувалися б у поставлену на початку роботи характеристику Львівської філософської школи щодо її відмінностей від Варшавської, що й було метою цієї роботи.

Повертаючись до 3-х вимог, відповідно до яких ми можемо вважати певного філософа учнем Твардовського, ми можемо також констатувати, що усі вищеназвані українські філософи відповідають першим двом вимогам (пройдене під керівництвом Твардовського навчання у Львівському університеті і участь у ПФТ)¹¹. Поза усяким сумнівом вимозі 3 (Свідоме (чи несвідоме) використання змістовних і методологічних засад Твардовського у власних філософських роботах) відповідає науковий доробок Степана Балея, а брак сьогодні всебічного і детального дослідження наукового доробку Олексюка, Кузьміва та Кульчицького робить знаходження відповідей на питання про ступінь їх належності до традиції Львівської філософської школи справою майбутнього.

1. Jadcak R. *Mistrz i jego uczniowie / Ryszard Jadcak*. – Warszawa: Scholar, 1997. – 226 c. – ISBN 83-85838-88-0. 2. Wiczkowski J. *Lwów, jego rozwój i stan kulturalny oraz przewodnik po mieście*. – Józef Wiczkowski. – Lwów 1907. – 629 c. 3. Niceja S. *Lwów – fenomen miasta wielu kultur i narodów / Sławomir Niceja // Przegląd Wschodni*. – 1994. – z.4. – С.717-732. 4. Woleński J. *Filozoficzna Szkoła Lwowsko-Warszawska / J. Woleński*. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985. – 348 c. – ISBN 83-01-05334-8. 5. Hahn W. *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego / Wiktor Hahn*. – Lwów, 1912. – T. 2 (1898–1910). – 710 c. 6. Верников М.М. *Життя і наукова діяльність академіка Степана Балея // Академік Степан Балея: Зібрання праць у п’яти томах*. – Т. I. / [Під ред. М.М. Верникова]. – Львів–Одеса: ІФЛІС ЛФС «Cogito», 2002. – 488 c. – ISBN 966-7865-17-7(1). 7. Twardowski K. *Przemówienie na otwarciu Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie/ Twardowski Kazimierz // Przegląd Filozoficzny*. – 1904. – t.VII/nr.2. – С. 239–243. 8. *Dziesięciolecie Polskiego Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie // Ruch Filozoficzny*. – 1914–1918. – t.IV/nr.3. – С.57–59. 9. Домбровський. Б.Т. *Львівсько-Варшавська філософська школа (1895–1939) / Б.Т. Домбровський*. – Львів, 2004. – 269 c. 10. Łazurko L. *Współpraca ukraińskich uczonych z Polskim Towarzystwem Historycznym (okres lwowski) // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w., T.V / Pod red. Jerzego Maternickiego, Leonida Zaskilniaka*. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007. – С.240–255. 11. Возняк Г. *Мирон Зарицький – поет математичних формул / Г. Возняк, О. Осадча, Л. Сорока*. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 104 c. – ISBN: 978-966-10-0536-4. 12. Popper K. *Mit schematu pojęciowego w obronie nauki i racjonalności / Karl Popper*. – Warszawa : Książka i Wiedza, 1997. – 276 c. – ISBN. 83-05-12929-2. 13. *Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego. K-1.471*. 14. *Центральний Державний історичний архів у Львові Ф.310, оп. 1, спр.393-399*. 15. *Über Urteilsgefuhle von Dr. Stefan Baley. Lemberg, Buchdruckerei der Schewczenko-Gesellschaft der Wissenschaften, 1916*. 16. *Академік Степан Балея: Зібрання праць у п’яти томах*. – Т.ІІ / [Під ред.

¹⁰ До уваги бралися тільки ті засідання ПФТ, на яких українські філософи були головними дійовими особами, тобто виголошували доповіді. Очевидно, що набагато більше було засідань ПФТ, на яких українці просто брали участь у дискусіях і обговореннях виступів інших доповідачів.

¹¹ Кузьмів і Кульчицький, щоправда, відповідають вимозі 2 з певною «натяжкою», оскільки їх участь у ПФТ була мінімальною.

М.М. Верникова]. — Львів–Одеса: ІФЛІС ЛФС «Cogito», 2009. — 512 с. — ISBN 978-966-553-750-2(II т.). 17. Центральний Державний Історичний Архів у Львові, Ф.712, оп.1, спр.2, с. 53. 18. *Ruch Filozoficzny*. — 1911. — Т.I. 19. *Ruch Filozoficzny*. — 1923-24. —Т.VIII. 20. *Ruch Filozoficzny*. — 1925. — Т.IX. 21. *Ruch Filozoficzny*. — 1926–27. —Т.X. 22. *Ruch Filozoficzny*. — 1928–29. —Т.XI. 23. Архів Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка в Києві, Фонд №56, од.1. 24. *Ruch Filozoficzny*. — 1930–31. — Т.XII. 25. *Ruch Filozoficzny*. — 1932–36. —Т.XIII. 26. *Ruch Filozoficzny*. — 1939. —Т.XV. 27. Кульчицький О. *Основи філософії і філософських наук* / О. Кульчицький. — Мюнхен–Львів: Український Вільний Університет, 1995. — 164 с. 28. Czerny J. *Brentanizm i jego recepcja w filozofii europejskiej* / Janusz Czerny. — Katowice: Drukarnia Uniwersytetu Śląskiego, 1987. — 164 с. — ISBN 83-226-125-5. 29. Архів Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка в Києві, Фонд №56, од.15.